

RECMIYYE/LE'NETNAME WEK CUREYEK NEZMÊ Û LE'NETNAMEYA ŞÊX 'EBDURREHMANÊ AQTEPÎ (Lêkolîn- Ferheng)

M. Zahir Ertekin*

Kurte

Di edebiyata kurdî ya klasîk de xwediyê yekem le'netnameyê Şêx 'Ebdurrehmanê Aqtepî (1853-1907) ye. Ev le'netname, bi naverok hinekî dişibe *mersiyeyê* jî, şa'ir bi xwe navê *recmiyyeyê* li şî'ra xwe kiriye. Ev jî bêtir di forma *le'netnameyê* de xuya dibe. Ji lew me jî ew weke *le'netname* bi nav kir. Bi qasî ku em dizanin berî Aqtepî li ser bûyera Kerbelayê, di edebiyata kurdî de le'netname nehatine dîtin. Mijara helbestê jî bûyera Kerbelayê ye ku neviyên Hz. Pêxember (s.x.l.) li wê derê bi biryara Siltanê Emewiyan, Yezîdê kurê Mu'awiye hatibûn qetilkirin. Bûyera Kerbelayê di edebiyata gelên Musluman de gelek caran bûye mijara bi dehan helbestên *mersiyewarî*. Lê ev helbest bi taybet li ser Yezîd û hevalbendên wî le'netê dibarîne. Loma navê *le'netnameyê* bêtir li naveroka wê tê. Ev helbest di nava dîwana Şêx 'Ebdurrehmanê Aqtepî de cih digire ku ji layê kurê wî Şêx Mihemed Kerbelayî ve hatiye îstînsax kirin. Me di vê gotarê de kurtejiyana şa'irî û çapên vê helbestê da ber xwe. Paşê me berê xwe da cureya *le'netnameyê* di edebiyata kurdî de û em li bersiva pirsên; 'me çima ev helbest weke *recmiyye* bi nav kir û ev helbest çima ne *mersiye* ye' geriyan û di lêkolîna xwe de me xwe gihand bersivên van pirsan. Piştî hingê me encama lêkolînê nivîsî û ciyê vê helbestê û ciyê cureyê wê di edebiyata kurdî ya klasîk de destnîşan kir. Herwiha me helbest ji destxeta Şêx Mihemed Kerbelayî (1886-1939) veguhest ser tîpên latînî û me ferhengokeke berfireh jî li binê wê danî. Di pêvekê de jî me resena helbestê bi cih kir.

Peyvên Sereke: Şêx 'Ebdurrehmanê Aqtepî, Le'netname, Recmiyye, Dîwan, Edebiyata Kurdî ya Klasîk

CURSE (LENETNAME) AS A GENRE OF POETRY AND CURSE POEMS OF SHEIKH ABDURRAHMAN AQTEPI (Glossary-Research)

Abstract

In the Kurdish Classical literature, the first to own cursing work (le'netname) is Şêx 'Ebdurrehmanê Aqtepî (1853-1907). This work resembles elegy in terms of the content, however, the poet named it as "recmiyye". It looks more than a cursing book, therefore we named it as the cursing book. Before Aqtepî, on the event of Kerbela, no examples of cursing work had been noticed. the content of the poetry is based on the Kerbela event in which the grand children of the Hz.Prophet (s.x.l.) Yezîd, the son of the Mua'awiyye had been massacred by the order of the Sultan of the Emewwi, this event has been the content of the many poems in the form of *Mersiyeyê*. However, this poem is

Makale Gönderim Tarihi: 14.11.2018, Kabul Tarihi: 30.04.2019

Doi: 10.26791/sarkiat.482753

* Doç. Dr. Bingöl Üniversitesi, Kürt Dili ve Edebiyatı. zahirertekin@hotmail.com

ORCID ID: orcid.org/0000-0003-3519-9892

particularly focused on cursing Yezîd and his comrades. Consequently, the name suits its name due to its content. This poem exists in Şêx ‘Ebdurrehmanê Aqtepî diwan and it was classified by his son Şêx Mihemed Kerbelayî. In this article, we have highlighted the life of the poet and the poem itself. Followingly, we turned our gaze into this type of cursing work in the Kurdish literature and such questions as why have we named these poems as elegy and its related questions with its results. Afterwards, we have noted down the result of the research, its importance in this type of the Kurdish Literature. However, we transcribed the poem manuscript into latin alphabet and we prepared a detailed small dictionary. in the appendix, we appended the original version of the poem.

Keywords: Şêx ‘Ebdurrehmanê Aqtepî, Cursing book (Le‘netname), Elegy, Dîwan, Classical Kurdsih Literature

BİR NAZIM TÜRÜ OLARAK RECMİYYE/LA’NETNAME VE ŞEYH ABDURRAHMAN-I AKTEPÎ’NİN LA’NETNAMESİ (Araştırma-Sözlük)

Öz

Şeyh Abdurrahman-ı Aktepî klasik Kürt edebiyatında ilk defa la’netname yazan şairdir. Bu şiir şekil ve içerik bakımından biraz mersiye benzese de, şairin kendisi onu recmiyye olarak isimlendirmiştir. Bu durum şiirin la’netnameyle benzerliğini ön plana çıkarmıştır. Biz de şiiri la’netname olarak isimlendirdik. Aktepî den önce Kürt edebiyatında Kerbela olayına dair herhangi bir la’netname örneğine rastlamamaktayız. Şiire konu olan Kerbela olayında Hz. Peygamber’in (as) torunları, Emevi sultanı Yezid bin Muaviye’nin kararıyla Kerbela denen yerde katledilmişlerdir. Olay, Müslüman halkaların edebiyatlarında onlarca mersiye türüne de konu olmuştur. Ancak bu şiir özellikle Yezid ve arkadaşlarına şiddetle lanet okuma üzerinedir. Bu sebeptendir ki la’netname, şiirin içeriğine daha uygun düşmektedir. Şairin oğlu Şeyh Muhammed Kerbelayî tarafından istinsah edilen şiir, Şeyh Abdurrahman-ı Aktepî’nin divanında da yer almaktadır. Bu makalede ilk olarak şairin kısa hayatı ve söz konusu şiirin baskıları üzerinde durduk. Daha sonra Kürt edebiyatında la’netname türünü araştırdık ve şu sorulara cevap bulmaya çalıştık: “Bu şiiri neden recmiyye olarak adlandırdık, bu şiir neden mersiye değil.” Daha sonra araştırmanın sonucunu yazdık ve klasik Kürt edebiyatında bu türün ve bu şiirin yerini belirlemeye çalıştık. Ayrıca şiiri Şeyh Muhammed Kerbelayî’nin el yazmalarından latinize ettik ve geniş bir sözlüğü de şiirin sayfalarının sonuna ekledik. Ekler kısmına da şiirin el yazma nüshasını yerleştirdik.

Anahtar Kelimeler: Şeyh Abdurrahman-ı Aktepî, La’netname, Recmiyye, Divan, Klasik Kürt Edebiyatı.

DESTPÊK

Wek ku tê zanîn, pênc teşeyên nezmê yên ku ji malikan pêk tî hene ku ji aliyê şikl û teşeyê ve edebiyata klasîk li ser wan ava bûye. Ew teşeyên nezmê ev in; qesîde, xezel, mustezad, qit’e û mesnewî. Ji van teşeyên nezmê ya herî berbelav qesîde ye. Di dîwan û dîwançeyan de ciyê ewil ji wan re hatiye terxankirin. Hêjmara malikên qesîdeyan guherbar e. Ji 7 malikan heta 99 malikan ev hêjmar dikare biguhere. Qafiyeya qesîdeyê her wekî ya xezelê aa, xa, xa, xa... ye. Qesîde li ser sê cureyên bingehîn derdikeve pêş. Li gorî mijarên wan, li gorî redîfên wan û li gorî herfa qafiyeya wan. Li vir mijara me bêtir li ser mijar û naveroka qesîdeyan e. Lewra nivîsara me jî qesîdeyek e ku em ê li ser cureya wê ya nezmî rawestînin. Vêca eger ku qesîde bi naverok, behsa Xwedê û mezinahiya Wî bike jê re *tewhîd* tê gotin. Eger ji Xwedê hawarî û lavakirinê bike

munacat tê gotin. Qesîde di behsa wefata kesekî de be *mersiye/şîname* ye. Eger ji bo Pêxember, malbata wî û çar xelîfeyên wî hatibe nivîsîn ji wan qesîdeyan re *ne'et* tê gotin. Yên ku behsa biharê dikin *behariyye*, yên ku behsa zivistanê dikin *şîtaiyye*, yên ku li ser 'îdê/cejnê hatibin nivîsîn *'idiyye/cejniyye*, yên ku behsa meha remezanê dikin *remezaniyye*, yên ku behsa fesla zivistanê dikin *berfiyye* ne û her wekî din¹. Bi vî rengî dema ku naveroka qesîdeyê hate guhertin navê wê ji têtê guhertin û gelek cureyên bi vî rengî di edebiyata klasîk de cihê xwe digirin.

Mijara me ya vê gotarê weke teşe qesîdeyek e û cûreyê vê qesîdeyê jî le'netname ye. Helbestvanê helbestê jî helbesta xwe wek qesîde pênase dike:

Xûnê xakê Kerbela her dem dikim fikr û xiyal

Lew bi xûnê dil nivîsandin me ebyat û qesîd (malik- 21)

Emê di vê nivîsarê de berê xwe bidin vê cureya ku pir hindik hatiye nivîsîn di dîroka edebiyata kurdî ya klasîk de. Emê hewl bidin da ku ciyê wê di edebiyata kurdî ya klasîk de eşkere bikin. Dîsa emê bi hurgulî li ser le'netnameya Aqtepi rawestin û tevî latînkirin û ferhengoka wê ya berfireh a kurmancî-kurmancî di gotarê de belav bikin.

1. Kurtedîroka Le'netnameya Kurdî

Le'netnameya Aqtepi li ser bûyera Kerbelayê ye. Bi qasî ku em dizanin heta niha di dîwan û dîwançeyên kurdî de, bi vê naverokê wek le'netname 3 helbest hene. Ji vana yek li ser şeytên e û dudu li ser Yezîd û hevalbendên wî ne. Ji bilî van 3 helbestên ku mijara wan le'netname ne, di hin malikên hin helbestan de jî ev mijara –welew hindik be jî- tê dîtin.

Ji bilî le'netnameya Şêx 'Ebdurrehmanê Aqtepi em rastî le'netnameyê din jî hatine ku ew jî bi kurdiya kurmancî ye û li vê serdemê de hatiye nivîsîn. Ev jî bi taybet li ser Yezîd û hevalbendên wî hatiye nivîsîn. Ev le'netname ya Mele Es'edê Çoğreşî ye.² Ev helbest ji heft çarînan pêk tê û navê wê “Birîna Ummetê” ye. Di risteya dawî her malikekê de dîsgotinek heye ku ev dîsgotin le'netê li ser Yezîd dixwîne. Dîsgotina malikan wiha ye: “*Li yezîd bînin hûn le'netê*” Çarîna yekem û ya dawî wiha ne:

Çarîna Pêşî

Di sala piştî hicretê

Yezîd hate xîlafetê

Talan kir qedrê sunnetê

'Erşê Yezdan lerze ketê

Çarîna Paşî

Şehîd pir bûn li Kerbelayê

Roj tarî bû li dunyayê

Li nav ummetê sebr nayê

¹ M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi- Biçim-Ölçü- Kafîye*, (İstanbul: Gökkuşbu Yayınları, 2015), 25.

² Mele Es'edê Çoğreşî, *Qesîdeyên Mala Seydayê Mele Es'edê Çoğreşî*, (Amd. Mele Muhammedê Çoğreşî), (İstanbul: Mîrgemîr Yayınları, 2005), 11-12.

Li yezîd bînin hûn le 'netê³

Bi taybetê li ser Yezîd û kesên wek Yezîd di edebîyata kurdîya kilasîk de le'netname kê mînak. Sebebê vê jî ew e ku ji ber îhtîmala tobê 'ulemayên ehlê sunnetê lanetxwendina li kesên binyadmusulman ji xwe re nekirine 'edet û wek 'emeleke salih qebûl nekirine. Tenê le'netxwendina li Yezîd û kesên wek Yezîd di nav 'ulemayên ehlê sunnet de wek 'emeleke caîz hatiye qebûlkin.⁴

Ji bilî le'netnameya Şêx 'Ebdurrehmanê Aqtepî û ya Coğreşî, di edebîyata kurdîya kilasîk de le'netnameyeke li ser Şeytan jî hatiye dîtin ku ev le'entname ya Mela Huseynê Balekî⁵ (1909-1983) ye. Tenê pênc helbestên Balekî hatine tespîtkin. Ji van pênc helbestan yek li ser le'neta şeytan hatiye nivîsîn ku em dikarin bêjin ku ev jî le'netname ye. Mela Huseynê Balekî, di vê helbestê de le'netê li ser şeytên dibarîne. Balekî di her malikeke vê helbesta xwe de le'netê dişibîne hejmara tiştêkî û li şeytên dibarîne. Di malika dawî de dibêje ku ez hew dikarim bibêjim lê wek baranê ez ê her birêjim le'netê li ser şeytanê xedar.

Helbest ji hijde malikan pêk hatiye, di behra hecez/qaliba salim *Mefâ'ilun Mefâ'ilun Mefâ'ilun Mefâ'ilun* de hatiye nivîsandin. Du malikên wê wiha ne:

Hezar milyon du sed milyar, bibarin la'neta Cebbar

Weke tavê meha adar, li şeytanê seê xedar

Weke nuqt di emtaran, weke qetr di emcaran

Weke reml di esmaran, le'net li şeytanê xedar⁶

Piştî van her sê le'netnameyan, dîsa em di nav beytên helbestvanên vê malbatê de rastî hinek beytan tên ku di wan de le'net li Yezîd û hevalên wî hatiye xwendin. Wek mînak: Şêx 'Eskerîyê (1898-1952) lawê Şêx 'Ebdurrehmanê Aqtepî di beyteke xwe de wihareng le'net li Yezîd xwendiyê:

"Ew Yezdê kafîrê mel'ûnê mettrûdê le'în

Sed hezar le'net li wî hem wan hevalê bê şerim.⁷"

Şêx Muhemmed Kerbelayîyê lawê Şêx 'Ebdurrehmanê Aqtepî jî di dîwana xwe de bi van beytan le'net li Yezîd û hevalên wî xwendiyê:

"Der muherrem her sene dar û ber û ax û nebat

³ Coğreşî, *Qesîdeyên Mala Seydayê Mele Es'edê Coğreşî*, 12.

⁴ Wek mînak Bedî'uzzaman Seîdê Kurdî di vê babetê de wiha gotiye: Ji mezinên 'alimên 'ilmê kalam kesên wek Se'deddînê Teftezanî di warê le'netxwendina li Yezîd de gotine "caîz e lê negotîne wacib e weyaxud tê de xêr û sewab heye. Lewra nuha gelek munkîr hene ku hem Qur'anê, hem pêxember, hem jî suhbata qudsîya sehabîyên pêxember înkâr dikin. Halê hazir nuha ji wan gelek kes di meydana de digerin. Şer'en eger mirov kesê mel'ûnê hîç neyne bira xwe û le'netê lê nexwîne hîç zerarek wê nîne. Lewra zem' û le'net ne wek medh û muehbbetê ne. Ew nakevin babeta emelê salih. (bnr. Said Nursî, *Emirdağ Lahikası*, (İstanbul: Tenvir Neşriyat, 1991), 192-193.)

⁵ Mela Huseynê Balekî, Di sala 1909an de li gundê Balekanê tê dinê. Ev gund girêdayî navçeya Norşîna Bedlîsê ye. Di sala 1975an de jî, tê gundê Dêrika Milazgira Muşê bi cih dibe û heta dawîya 'emrê xwe bi melatî li vî gundî dimîne û li vir di 15ê Rêbendanê ya 1983an de diçe ber dilovaniya Xwedê. (bnr: Zafer Atlı- Şerif Güzel, "Mela Huseynê balekî û Çend Helbestên Wî", Bingöl; Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi 2/3 (2016): 167.

⁶ Atlı- Güzel, "Mela Huseynê balekî û Çend Helbestên Wî", 169.

⁷ Şêx Eskerî, *Keşkol*, (İstanbul; Weşanxaneyê Doz, 2009), 49.

Xûn dibarînin ev e nîşanê xakê Kerbela

Sed hezar le 'net dibêjin ser Yezîd û tabî 'an

Behrê van mezlûmê meqtûlanê xakê Kerbela⁸”

Bi vî awayî em fêr dibin ku heta niha 3 le 'netname di edebiyata kurdî de hatine dîtin. A yekem a Şêx 'Ebdurrehmanê Aqtepî ye ku mijara vê nivîsarê ye. Ya duyem a Mela Huseynê Balekî ye. Ya sêyem jî ya Mele Es'edê Çoğreşî ye. Ev cureya nezmê ya nû jî le 'netname ango recmîyye ye.

2. Kurtejîna Şa'irê Vê Şi'rê

Eger em gundê Aqtepe, ku îro bi navçeya Çinara Diyarbekirê ve girêdayî ye, weke mûhîteke 'ilmî û edebî bi nav bikin, serkirdeyê vê gurûbê bêguman Şêx 'Ebdurrehmanê Aqtepeyê bi leqeba Rûhî ye. Ew di sala 1853yan de li Aqtepeyê ji dayik bûye. Nasnavê wî Şemsedîn, mexlesa wî ya helbestê Rûhî ye. Mensûbê mezhebê Şafi'î ye. Di î'tiqadê de Eş'erî ye û terîqeta wî ya tesewifî jî Neqîşbendîya Xalidî ye. Aqtepeyê kurê mezin ê Şêx Hesenê Nûranî (w.1965) ye. Şêx 'Ebdurrehmanê Aqtepeyê, di sala 1907an de li Diyarbekirê wefat kiriye û li gundê Aqtepeyê hatiye veşartin. Şêx 'Ebdurrehman çar çaran zewiciye. Bi navên Mihemed Şewket, Mihemed Kerbelayî û Mihemed Eskerî sê kurên wî û bi navên Ruqiye, Şaxînebat û Pîrozxanê jî sê keçên wî çêbûne. Rûhî gelek berhem li dû xwe hiştine. Bi gelemperî bi zimanê 'erebî nivîsandîye lê bi kurdî jî du berhemên giranbiha li dû xwe hiştine. Yek ji wan Rewdî'n-Ne'îm e ku seranser li ser şemal û mi'racê Hz. Pêxember hatiye nivîsîn. Ya din jî Dîwana wî ye. Helbesta ku bûye mijara vê lêkolînê jî di dîwana wî de cih digire.⁹

2.1. Çapên Helbestê

Li gorî lêkolînên ku me kirine ev helbest cara 'ewil di destxeta dîwana Rûhî de peyda bûye ku ev jî ji layê kurê wî Şêx Mihemed Kerbelayî ve hatiye nivîsîn. Me jî ev destxet wek bîngeh pejirandîye. Di rûpela dawî de Kerbelayî navê xwe weke mustensix nivîsiye û mêjûya nivîsîna nusxeyê jî li gorî hicrî tarîxa 1358an nivîsandîye ku beramberî 1938 ê mîladî tê. Xuya ye ku Kerbelayî berî wefata xwe bi du salan ev nusxe nivîsandîye.

Diwana Şêx 'Ebdurrehmanê Aqtepeyê pênc çaran hatiye çapkirin. Ev helbest, di her pênc çapan de jî cih girtiye. Dîwan, cara 'ewil, di 1980yî de ji layê Mele Zeynelabidînê Amedî ve, cara duyem jî ji layê Mele Ehmed Hîlmîyê Qoxî (w. 1996) ve di sala 1986an de bi elfabeya 'erebî hatiye çapkirin. Qoxî di berhema xwe de tenê dîwana Aqtepeyê çap nekiriye herwiha gelek helbestên kurdî jî di berhemê de civandine, navê Dîwana Camî' lê kiriye û weke antolojîyekê weşandiye.¹⁰ Piştî, Zeynelabidin Zinar jî ew di sala 1988an de, ji tîpên Erebi veguhaztiye tîpên latînî û di 'eyni salê de, di weşanxaneyê Jîna Nû de çap kiriye.¹¹ Cara çaran jî ji layê Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê ve bi tîpên latînî hatiye çapkirin. Di vê çapê de Osman Akdağ û Kerem Soyul dîwan wergerandine tîpên latînî. Di vê çapê de dîwan 81 rûpel e.¹² Cara dawî jî dîwan ji layê weşanxaneyê belkî ve hatiye çapkirin. Di vê çapê de dîwan 112 rûpel e.¹³ Ev helbest

⁸ Ehmed Hîlmîyê Qoxî, *Dîwana Camî*, (Îstanbul: Weşanxaneya Îhsan, 2004), 116.

⁹ (Ji bo berfirehtir agahî bnr. Murat Özeydîn, *Şeyh Abdurrahman Aktepe: Hayatî, Eserlerî ve Görüşlerî*, (Îstanbul: Cihan Yayınları, 2009)

¹⁰ Ehmed Hîlmî Qoxî, *Dîwana Camî*, 116.

¹¹ Şêx 'Ebdurrehmanê Aqtepeyê, *Dîwana Rûhî*, (Uppsala: Weşanên Roja Nû, 1988).

¹² Şêx 'Ebdurrehmanê Aqtepeyê, *Dîwana Rûhî*, (Îstanbul: Weşanên Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê, 2002).

¹³ Şêx 'Ebdurrehmanê Aqtepeyê, *Dîwana Rûhî*, (Diyarbekir: Weşanên Belkî, 2013).

cara dawî bi tîpên ‘erebî, di *Dîwanen Camî’en* a Mela Mihemed Şêxmûs el-Bohtî en-Neqşebendî de hatiye çapkirin ku ev keşkul ji gelek helbestên tesewifî yên ‘erebî û kurdî pêk tê.¹⁴

2.2. Helbesta Aqtepî ji layê Rûxsarî ve

Helbest ji 23 malikan pêk tê. Di teşeya qesîdeyê de hatiye nivîsîn û cureya wê *le’netname* ango *recmiyye* ye. Şiklê risteya qafiyeya helbestê wiha ye: aa, xa, xa, xa... Ji aliyê kêşê ve helbest li ser kêşa remela heştêngavî mehzûf hatiye nivîsîn. Helbest bi arûzê hatiye nivîsîn. Arûza helbestê *failatun failatun failatun failun* e.

2.3. Cureya Helbestê

Helbest bi naverokê hinekî dişibe mersiyeyê. Lê teqez ew ne mersiyeye ye, çendîn ku ji hin layan ve dişibe mersiyeyê jî. Mersiye peyveke ‘erebî ye û ji bêjeya *resa* yê hatiye dariştin. Weke peyv, di wateya vegotin û derxistina xisletên baş de ye. Di istilahê de girîn û zarîna piştî mirina kesekî ye. Weke cureyê edebî mersiye, piştî wefata kesekî/ê qencî û mehasînên wî/ê vegotin e û helbestên bi esef û bi dilekî sûzende û huzunengîz ên piştî wefata kesekî/ê ne.¹⁵ Vêca Aqtepî li ser şehîdên kerbelayê mersiyeyek jî nivîsandîye. Mersiyeya wî di Rewdî’n-Ne’îma wî de cih girtiye. Wiha destpê dîke:

Bide saqiya badeyê pur elem

Di dil da me hilbû hezar narê xem

Ku xemgîn bibim ez bi vê cur’eyê

Qeti’ kim bi hiddet serê xameê¹⁶

...

Mersiye ji 50 malikan pêk tê û xebateke taybet a lêkolînî ya berfireh dixwaze. Di vê mersiyeyê de em dibînin ku Aqtepî hemû pêdiviyên cureya mersiyeyê bi cih anîye. Ew bi xwe jî di malikeke vê mersiyeyê de, ji bo helbesta xwe gotiye ku ev mersiye ye:

Di mersiyeya wan ‘ezîzan gelek

Ji min ah û efxan diçin ta felek (malik-46)

Helbesta wî di nava mersiyeyên kurdî yên klasîk de dikare wek şahmersiye jî were qebûlkirin. Di vê mersiyeyê de jî le’netxwendin li ser ruhê Yezîd heyê lê ne weke le’netnameya wî. Di malika 47em de Aqtepî vê le’netê wiha îfade dîke:

Ji destê me nayê bikim xizmetê

Welê ser Yezîdî dikim le’netê (malik-47)

Vêca eger em werin ser helbesta xwe ya bi navê *Sed hezar le’net muda’ef¹⁷* him bi şêwezariya xwe û him bi navlêkirana şa’irî ji sînorên mersiyeyê derdikeve. Dema ku em mersiyeya Aqtepî û vê helbestê didine ber hev, bi terz, şêwe vegotin û mijarê ve cudahiyên mezin derdikevin. Ji bilî van taybetiyên cîyawaz, çawa ku di mersiyeya wî

¹⁴ Mihemed Şêxmûs el-Bohtî en-neqşebendî, *Dîwanen Camî’en*, (ciyê çapê û weşanxane tune: 2014), 335-338.

¹⁵ Mustafa İsen, *Acıyı Bal Eylemek- Türk Edebiyatında Mersiye*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 1994) 3.

¹⁶ Şêx Evdîrehmanê Aqtepî, *Dîwana Rûhî*, 235.

¹⁷ Ji ber ku helbestvan bi sernavekî helbesta xwe nenivîsiye me jî her sê bêjeyên destpêkê weke navê helbestê destnîşan kir. (M.Z.E.)

de, wî bi xwe navê mersiyeyê eşkera kiribû, di le 'netnameya Aqtepî ango helbesta *Sed hezar le 'net muda 'ef* de jî şa'ir bi xwe navê recmiyyeyê li helbesta xwe dike.

Recm, di ferhengê de weke bi keviran kuştin, kevir lê barandin, le 'netkirin, qewirandin, qewitandin tête şîrovekirin. Di istilahê de bi keviran kuştina kesekî ye.¹⁸ Di şerî'eta îslamê de dema jinekê an mêrekî zina kir, bi biryara dadgeha îslamî ew kes bi keviran tête recimkirin ango tête kuştin.¹⁹ Yek jî dema ku misilman diçine heccê bi navê recma şeytên jî 'îbadetek heye. Ev peyv bêtir ji bo şeytên tête bikaranîn. Di vê helbesta ber destê me ya Aqtepî de recim di wateya duyem de hatiye bikaranîn. Ango recim ji bo qewitandin, tardkirin, bedu'axwestinê hatiye 'emilandin. Di Quranê de peyva recim, di 6 ayetan de derbas dibe. (Bnr. el- Kehf, 18/22; el-Mulk, 67/5; en-Nûr, 34/2.) Bes ne di mana recimkirina şer'î de ye. Mûfesîran hukmê recmê ji ayeta duyemîna sûretê Nûr û hinek rîwayetan deranîne. Di vî warî niqaş gelek zêde ne û em ê nikaribin bikvin nava wan niqaşan.²⁰ Herwiha di hedîsan de jî ev behs gelek caran hatiye vegotin.²¹ Ev mijar di hiqûqa îslamê de ciyekî taybet werdigire. Aqtepî bal kişandiyê ser recimkirina şeytan û le 'net li ser Yezîd û hevalkarên wî barandiyê. Bikaranîna recm û le 'netê bêtir ji bo şeytanî ye. Lewra şeytan tête recimkirin û paşê dîsa le 'net lê tête kirin. Ev recmiyyeya ku Aqtepî behs jê dike, têkiliya xwe bi ya hiqûqa îslamê re tune. Lewra li vir behsa zinayê û recimkirina zinakaran a bi keviran tune. Mebesta şa'irî di vê helbestê de le 'netxwendina li ser Yezîd e. Recma ku di helbestê de derbas dibe jî şibandin e ku şa'ir Yezîd dişibîne şeytan û le 'netê li Yezîd dibarîne. Têkiliyeke xurt di navbera peyva le 'net û recmê de heye. Herwekî ku yek bê ya din nabe. Ango yek bi ya din ve girêdayî ye. Herdu têgeh pir dişibin hev û di wateyê de hevûdû temam dikin. Loma herdu peyv di gelek ciyan de, di heman wateyê de tên bikaranîn. Aqtepî di helbesta xwe de gelek caran peyva *le 'netê* bi kar tîne lê di dawiyê de helbesta xwe weke recmiyyeyê bi nav dike. Ji ber ku wî bi xwe ev nav li helbesta xwe kiriye, em nikarin tiştêkî lê zêde bikin an navekî din lê bikin. Lê ji ber ku naverok seranser le 'net e, ev le 'net hem di şikl û nivîsandina helbestê de eşkere ye hem jî bi wateyê aşîkar e, pêkan e ku em li rex recmiyyeyê têgeha le 'netnameyê bi kar bînin. *Le 'netname* navlêkirina me ye, *recmiyye* jî navlêkirina helbestvan bi xwe ye ku vê navlêkirina xwe di malika 22an de wiha dibêje:

Derdê min dûr û dirêj e naêtin hedd û hîsab

Lew evê recmiyyeyê înşa dikim hinde medîd (malik - 22)

Çawa di malika jor de hate dîtin ku navê cureya vê helbestê li gorî wate û naveroka xwe û herwiha li gorî ku helbestvan pênase dike recmiyye ye. Vêca me jî bi vê recmiyyeyê têkildar peyva le 'netnameyê bi kar anî. Lewra le 'netname, hem bêtir nêzî kurdî ye û hem jî helbestvan peyva le 'netê –dudu di heman wateyê de- bi tevahî 15 caran di helbesta xwe de tekrar dike.

Di vê helbestê de em dibînin ku şa'ir, Yezîd û şeytên di astekê de dibîne. Sûcê Yezîd bi qasî yê şeytên mezin dipejirîne. Di gelek malikên helbestê de şibandina Yezîd a bi şeytan derdikeve pêşberî me. Wek nimûne;

¹⁸ Hüseyin Esen, "Zina", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2015), 44: 443.

¹⁹ Esen, "Zina", 44: 443.

²⁰ Ebubekir Sifil, "Recim Meselesi", (pêgehîn: 11. Kasım .2018), www.youtube.com/watch?v=B4lhwoYFvvs

²¹ Bnr, İbn Mâce, "Hudûd", 7; Muslim, "Hudûd", 12; es-Serahsî, *el-Mebsût*, (Beyrut: 1398/ 1978), IX, 36; Buxarî, "Taksîr".

Le'netê ya Reb bidî rûhê Yezîd û tabî'an

Şubhetê le'na te daye canê şeytanê merîd (malik- 18)

Yanî ey Xwedayê min Tu le'netê bike li ser ruhê Yezîd û hevalbendên wî, herwekî te le'net li Şeytanî kir û te ew ji dergeha xwe qewitand. Wisa jî, Yezîd ji rehma Xwe dûr bixe bila dilovaniya Te li wî nebe.

Aqtepî şibandina Yezîd û şeytanî bi nasnavê şeytan ku *xebîs* e jî telmîh bi bal Yezîd ve aniye û nifir, rexneyên tûj û le'neta xwe didomîne;

Ĥifreê nîranî ye'nî kor û ber korê xebîs

Pur bikî ya Reb ji narî zatê lehbê we weqîd (malik-17)

Di vê malika jor de, *weqîd* di wateya agirê gurr û geş, *xebîs* jî di wateya îblîs ango şeytên de hatiye bikaranîn. Şa'ir daxwaz ji Xweda dike ku di dogehê de agirê korê *xebîs* ango Yezîd gurr û geş bike, venemirîne û 'ezabê wî zêde bike. Li vir jî Yezîd bi şeytên ve hatiye şibandin.

Aqtepî di malikekê de dîsa Yezîd û hevalbendên wî weke *mel'ûnan* tesewir dike ku ev jî îşaretî bal şeytanî ve dike;

Naleê wa 'eteşa çû goşê sūkkanê felek

Ĥalê mel'ûnan çi bitin ey gelo rojê we'îd? (malik-16)

Deng û hawara wan birçiyên ku li dešta Kerbelayê hatibûn dorpêçkirin, çû ji ezmanan re derket û xwe gihand niştcehên felekan. Gelo wê halê wan *mel'ûnan* ango Yezîd û leşkerên wî dê çawa be roja qiyametê?

Bi vî awayî em dibînin ku recmiyye li ser sitûna le'netê ava bûye. Şeytan tenê li heccê li Mekkehê tête recimkirin lê li her derê û di her demê de tête le'netkirin. Helbest jî li ser vê esasê hatiye sazkirin. Loma jî navê le'netnameyê jî guncav e ji bo vê helbestê.

Weke ku me li jor jî amaje pê kir, peyva herî zêde ya ku di helbestê de cih digire le'net e. Le'net hem di malika ewil de, hem di malika dawî de şiddeta xwe xurttir dike, ango şa'ir hem di destpêka helbestê de, hem di dawîya helbestê de le'netê bi şiddet vexwendiyê naveroka helbestê dike. Yanî weke wate ev peyv, di malika yekem û dawî de ji kezeba şa'ir de bi hêz derdikeve û bê hed û hejmar vê kelîmeyê di'emilîne. Di malika yekem de wiha dibêje;

Sed hezar le'net muda'ef şubhê baranê şedîd

Her zeman la yenqeti' bin ew li ser rûhê Yezîd (malik-1)

Ango sed hezar le'net herwekî barana bi coş, tavî û qatbiqat, her dem, bê navber, bêyî ku demeke biçûk jî bikeve navberê, bila li ser ruhê Yezîd bibare. Di vir de haletê ruhiyeya şa'ir hilweşiyaye. Ji bûyera dilsûz a Kerbelayê ya ku neviyê Hz. Pêxember (s.x.l.) Hz. Huseyn û malbata wî hatibûn qetilkirin, dilê şa'irî pir bi efxan û nalîn e. Lewra ew, bûyerê û teşeya qewimîna bûyerê baş dizane û zilma ku li malbata Pêxember hatiye kirin bi xezeb û hêrseke teqandî vedibêje û xîma helbesta xwe li ser vê xezebê dadimezirîne. Di malika dawî de jî bi dilekî giryan û narehet vê ne'letbarînê dîsa bi awazeke xurûşane vedibêje. Dilê wî bi gotin û malikên şî'ra wî rehet nabe lewra dîsa bi uslûbeke mubalexeyane vê le'netê dibarîne û helbestê kuta dike. Wiha diqedîne:

Rûhiya wirdê zeban bêje hemî şam û seher

Le'netullahî 'ela rûhîl Yezîdî fil mezîd (malik-23)

Dibêje ey Rûhî! Ango ey 'Ebdurrehman! Vê le'netê ji zimanê xwe re bike peleseng, bike zikir û bike wirdên ku sofî herdem dikişînin. Di wirdan de tiştêkî wiha heye. Sofî wirdê xwe her ku diçe zêde dike, roj tê ziman bisekine jî dil, wî wirdî/zikrî berdewam dike. Heta bi demê re, sofî tê asteke wisa ku eger di xew de be jî, qelbê wî wirdê xwe berdewam dike. Lewra bi dubarekirina wirdan zikir di fitreta sofîyan cîh digre û dibe parçeyek ji wan. Vêca Aqtepi ji xwe re dibêje "bi şev û roj, wekî wirdê sofîyan le'neta li ser Yezîd û helvalbendên wî bidomîne". Di risteya duyem de jî bi 'erebî dibêje, bila berdewamî le'neta Xwedê li ser ruhê Yezîd be.

Çawa ku di malika pêşîn û malika paşîn de hate dîtin ku le'netbarandina şa'irî li ser ruhê Yezîd û hevalbendên wî, bi awayekî derasayî bi hêz û quwet e, herwiha di malikên din de jî ev du'a bi kelogirî û kelecana xuya dibe.

Ji herdu malikên pêşî û paşî, ji naveroka helbestê û navlêkirina şa'irî misoger e ku cureyê helbestê recmîyye/le'netname ye.

2.4. Naveroka Helbestê

Helbest li ser qetlî'ama kerbelayê radiweste û le'netê li ser kujerên vê bûyerê dibarîne. Cenga Kerbelayê di 10ê Kewçêra 680an de li Kerbelayê ku îro bajarek e, dikeve nava tuxubên 'Iraqê, diqewime. Di vê cengê de neviyê Hz. Pêxember, Huseynê kurê Hz. 'Elî û malbata wî, ji aliyê leşkerên Yezîdê yekem ê xelîfeyê Emewîyan ve tête şehîdkirin.²² Helbest seranser li ser le'netbarandina bikerên vê bûyerê ava bûye. Malikên helbestê bi kurtasî le'netê wiha ji xwe re weke panoramayekê serlewhe dikin;

Di malika yekem de şa'ir bi barandina sed hezaran le'netê dest bi helbesta xwe dike û du'a dike ku ev le'net bê navber berdewam be.

Di malika duyem de şa'ir, bi awayekî xiyalî, berê xwe dide deşta Kerbelayê û bi dîmenên ku li wê derê dibîne, dubare dest bi le'netxwendinê dike, li ser ruhê Yezîd.

Di malika sêyem de, dilê şa'ir ji ber şehzadeyan (neviyên Hz. Pêxember û malbata wî) bi xûnê dagirtî ye loma berdewamiya le'netbarandinê dike.

Di malika çarem de, şa'ir xwe di 'işqa Hz. Pêxember û malbata wî de weke *xanedan* dibîne û dibêje ev evîna min jî eşkere ye, ango herkes pê dizane. Herwiha le'netbarandina me, ji me re cejn e, li ser Yezîd û hevalbendên wî.

Di malika pêncem de jî şa'ir, di xiyalên xwe de qetlîamê zindî dike û le'netê li kujeran direşîne.

Di malika şeşem de, şa'ir ji bilî Yezîd navê sê serleşkerên vê herbê bi bîr tîne û le'netê li wan jî dibarîne.

Di malika heftem û heştem û nehem de weke malika pêncem, di xiyalên xwe de qetlîamê zindî dike û le'netê li qatilan direşîne.

Di malika dehem û yazdehem de şa'ir xîtabî musulmanan dike û dibêje ya baş ew e ku em ji bo vê bûyera dilşewat, bikevin şînê, reş li xwe girêdin û heta ku ava çavan ziwa dibe û paşê xûn ji çavên me biherike divê em bigirîn. Heta ku çav spî dibe ango kor dibe divê em giriyê xwe bidomînin. Lewra ew mezlûmên cannazik, tî û birçî hatin şehîdkirin, li xurbetê. Gelo wê çawa dil û çavên me ji vê bûyerê, welew demekê xalî bimîne?

Di malika dozdehem de dîmenên xwînamîz ên vê bûyerê hatine nişandan.

²² Mustafa Öz, "Kerbela", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25: 272.

Di malika sêzdehem de, şa'ir dibêje ku dema wan lê'inan, alê Mustefa dan zehmetê, erşê Xwedê, sidre û erda mecîd tev hejriyan. Erdhejeke awarte li erd û ezman qewimî.

Helbestvan di malika çardehem û şazdehem de hesstên xwe tûj dike, ji şopa xwe ya qedîm ku şopa ehlê sunnetê ye vediqete, kujeren vê bûyerê tekfir dike û dibêje ku wan zaliman bi van kirinên xwe yên kirêt deriyê kufr û 'înadê li xwe vekirin û deriyê rehmet û dilovaniyê li ser xwe qufulandin. Şa'ir wan weke li ser kufrê dihesibîne û dide zanîn ku kesên ku qetla malbata Resûlê Xweda bike, pêkan nîne ku ji dînê Wî bin.

Di malika pazdehem de, şa'ir bedu'a û le'netê bi berdewamî dibarîne. Lewra dibêje ku wan nehiştin malbata Resûlê Xweda, ji ava paqij vexwin, 'ya reb, tu jî di cehennemê de avxûn û nênavê bide wan'. Malikên hevde, hijde, nozde û bîstem de le'net tevî pêwistekiyên wan hatiye vegotin. Şa'ir di van malikan de ji şiddeta le'netê tiştêk kêma nekiriye.

Di malika bîst û yekem de, şa'ir dibêje ku ez her dem di fikr û xiyala xwîna ku li Kerbelayê hatiye rijandin de me. Lewra min ev helbest bi xwîna dilê xwe nivîsandiye.

Di malika bîst û duyem de helbestvan dibêje ku derdê wî dîr û dirêj e. Ev derd, ne karê helbestekê ye û bête qeyd û bendkirin. Lewra hed û hesab ji derdên wî re nîne. Ji ber derdên xwe yên bê derman, ew rabû û wî ev le'netname însa kir.

Di malika dawîn de, şa'ir bang li xwe dike û dibêje: Ey Rûhî! Bişev û roj tu le'neta li ser ruhê Yezîd bike wirdê ser zimanê xwe û vê bûyerê qet ji bîr neke'.

ENCAM

Ji dema ku qewimiye û vir de bûyera Kerbelayê di edebiyata milletên musulman de ciyekî taybet û girîng girtiye. Ji dema ku ev bûyer çêbû û vir ve, jiyana Hz. Huseyn menqibewarî û bi awayekî efsanewî kete nava edebiyata milletên musulman. Bi taybet ji layê muellifên şîvê ve ev bûyer bi awayekî nepixandî hate vegotin, nivîsandin û ji nifşan derbasî nifşan bûye. Helbet demajoya vê edebiyatê di nava 'ereban de bi 'erebî dest pê kiriye. Paşê di zimanên din de jî ciyê xwe girtiye. Di hin helbestan de ev bûyer weke mersiye hatiye vegotin. Hin berhem jî seranser ji bo vê bûyerê hatine terxankirin. Hin jî weke helbesta ku bûye mijara nivîsara me, bi şiklê le'netnameyê hatine nivîsîn. Helbet ev edebiyat, ji hezkirina malbata Pêxember û ji şiklê hovane yê bûyera Kerbelayê derketiye meydanê. Recmiyye jî di edebiyata kurdî ya klasîk de, cureyeke nû ye ku cara 'ewil em di dîwana Şêx Ebdurrehmanê Aqtepî de dibînin. Aqtepî di vê helbestê de peyva le'net weke kewandina birîna dilê xwe pejirandiye û di hemû helbestê de ew weke xîmeke bingehîn bijartiye.

Di seranserê helbestê de le'net li ser Yezîd û hevalbendên wî têtê barandin. Şa'ir di nava huzn û şîvê de ye, di helbestê de. Bê navber hêstiran dibarîne û vê ji hemû musulmanan jî bi lavayî daxwaz dike. Di nava vê atmosfera xwînî, girînî, kederî û şîvî de Aqtepî tenê bi nifirên le'netwarî hinekî barê xemên li ser piştê xwe sivik dike. Helbest loma weke le'netnameyê jî, ji teref me ve hate wesifandin û navandin. Bi peydabûna vê helbestê em dikarin bêjin ku mînakê cureyeke din a nezmê li edebiyata kurdî zêde bû. Heta le'netnameyeke kevintir neyête dîtin jî, wê yekem le'netnameya kurdî ev be.

ÇAVKANÎ

- Atlı, Zafer – Güzel, Şerif. “Mela Huseynê balekî û Çend Helbestên Wî”, *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi* 2/3 (2016): 165-182.
- Axtepe, Şêx 'Evdirehmanê. *Dîwana Rûhî*, Uppsala: Weşanên Roja Nû, 1988.
- Axtepe, Şêx 'Evdirehmanê. *Dîwana Rûhî*, Diyarbekir: Weşanên Belkî, 2013.
- Axtepe, Şêx 'Evdirehmanê. *Dîwana Rûhî*, İstanbul: Weşanên Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê, 2002.
- Çoğreşî Mele Es'edê. *Qesîdeyên Mala Seydayê Mele Es'edê Çoğreşî*, İstanbul: Mîrgemîr Yayınları, 2005.
- Esen, Hüseyin. “Zina”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 44: 443-447. Ankara: TDV Yayınları, 2015.
- İsen, Mustafa. *Acıyı Bal Eylemek- Türk Edebiyatında Mersiye*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1994.
- Mihemed Şêxmûs, el Bohtî en-neqşebendî. *Dîwanen Camî'en*, (ciyê çapê û weşanxane tune: 2014.
- Nursî, Said. *Emirdağ Lahikası*, İstanbul: Tenvir Neşrîyat, 1991.
- Öz, Mustafa. “Kerbela”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 25: 270-272. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Özaydın, Murat. *Şeyh Abdurrahman Aktepe: Hayatı, Eserleri ve Görüşleri*, İstanbul: Cihan Yayınları, 2009.
- Qoxî, Ehmed Hîlmîyê. *Dîwana Camî'*, İstanbul: Weşanxaneyê Îhsan, 2004.
- Saraç, M. A. Yekta. *Klasik Edebiyat Bilgisi- Biçim-Ölçü- Kafiye*, İstanbul: Gökkubbe Yayınları, 2015.
- Şêx Eskerî. *Keşkol*, İstanbul; Weşanxaneyê Doz, 2009.
- Sifil, Ebubekir. “Recim Meselesi”, (pêgehîn: 11. Kasım .2018), www.youtube.com/watch?v=B4lhwOyFvvs)

3. Metna Transkirîbekirî Ya Helbsetê

SED HEZAR LE'NET

Failatun failatun failatun failun/Remelê heştpêngavî mehzûf

- 1- Sed hezar le'net muda'ef²³ şubhê baranê şedîd
Her zeman la yenqeti'²⁴ bin ew li ser rûhê Yezîd
- 2- El'etaş²⁵ goyanî²⁶ deştê Kerbela tîn fikre min
Her zeman le'net dixwîn ez li ser canê pelîd²⁷
- 3- Çunkî cergê min tijî xwîne ji ber şehzadeyan
Le'netê herdem dibêjim ser Yezîdê bê umîd
- 4- Ez ku sergerdanê 'işqê xanedan im eşkera
Le'neta kafir şebîhan nig me 'eynê rojê 'îd
- 5- Her dema tîrê li cergê wan 'ezîzan tete bîr
Ateşek min tete dil teşbîhê narê fil hedîd²⁸
- 6- 'Emr û Şemr û Ibnû Ziyad û Yezîdê²⁹ Kufrîdar³⁰
Ey Xuda bîne li wan pur le'n³¹ û exdabê 'edîd³²
- 7- Weqtê min têtin di fikrê cerhê³³ cismê nazîdar
Muttesil³⁴ ser zalimê wan le'netê tînim bedîd³⁵
- 8- Ey hevalan xûnê naheqqê 'ezîzan³⁶ fikrê kin
Le'netê bînin li ser wan zaliman yewmen cedîd³⁷
- 9- Ah divê mahê muherrem da Huseynem bû Şehîd
Musteheqqê le'n û teqbîhê³⁸ ebed bûye Yezîd
- 10- Qenc e em cumle siyeh came³⁹ bipoşin me'temê⁴⁰

²³ Muda'ef: Qat bi qat

²⁴ La yenqeti': Bê navber, bêyî ku ji hev were birrîn, bê sekn û hedan

²⁵ El'etaş: Tîbûn

²⁶ Goyan: Gazî

²⁷ Canê pelîd: Canê pîs, kirêt, xerab, şeytan

²⁸ Teşbîhê narê fil hedîd: Wek agirê di nava hesin de ku hesin dihelîne

²⁹ 'Emr û Şemr û Ibnû Ziyad û Yezîdê: Ev herçar kes, serkirdeyên bûyera süzende ya Kerbelayê bûne. Yezîd jî xelîfeyê Emewiyan e û kurê Muawiye ye. Muawiye sehabiyê Pêxember bû.

³⁰ Kufrîdar: Xwedan kufur. Ji dîn derketî, Murted

³¹ Le'n: Le'net, nifira ji hed der

³² Exdabê 'edîd: Xezeba bê sinor, xezeba pir

³³ Cerh: Birîn

³⁴ Muttesil: Pêkvegirêdayî, her daîm

³⁵ Bedîd: Ebedî

³⁶ Naheqqê 'ezîzan: Xuna ku bi neheqî hatiye rijandin

³⁷ Yewmen cedîd: Her roj ji nû ve

³⁸ Teqbîh: Sûc, qebahet, Sûcdarkirin

³⁹ Siyeh came: Cil û bergên reş

⁴⁰ Me'tem: Şîn

- Hem bi van dem'ê di xûnê⁴¹ em bikin dîde sefid⁴²
11- Çunkî teşne xişkê leb⁴³ der Kербela xurbetzedê⁴⁴
Xelqê nazik bûne bîlcumle yi yîkamê burîd
12- Goşî warî goşî 'erşê re'sî pur xûnê Huseyn⁴⁵
Murtefi' kir⁴⁶ ser sînanan⁴⁷ cumle ew qewmê 'enîd⁴⁸
13- Wan le'înan weqtê alê Mustefa dan zehmetê
Lerze ket ecsamê kursî⁴⁹ sîdre⁵⁰ û 'erşê mecîd⁵¹
14- Vekirin ye'nî li ruhê xwe derê kufr û 'înad
Dane ser ebwabê⁵² rehmet eşkera qufl û kilîd
15- Çûn nehiştin abê şîrîn te'mê kin alê Resûl
Ya Îlahî der cehennem bidye wan xûn û sadîd⁵³
16- Naleê wa 'etaşa⁵⁴ çû goşê sûkkanê felek⁵⁵
Hâlê mel'ûnan çî bitin ey gelo rojê we'îd⁵⁶
17- Hîfreê nîranî⁵⁷ ye'nî kor û ber korê xebîs⁵⁸
Pur bikî ya Reb ji narî zatê lehbê we weqîd⁵⁹
18- Le'netê ya Reb bidî rûhê Yezîd û tabî'an
Şubhetê le'na te daye canê şeytanê merîd⁶⁰
19- Çunkî cismê nazîdaran pare kir wan zaliman
Ey Xuda wan pare kî herdem di nav narê şedîd

⁴¹ Dem'ê di xûnê: Hêstirên, rondikên ji xwînê

⁴² Em bikin dîde sefid: Em çavan spî bikin. Ango ji girî bila çavên me kor bibin.

⁴³ Teşne xişkê leb: Lêva ji tîbûnê hişkbûyî

⁴⁴ Xurbetzedê: Xurbetî, terkeseerên welatên xwe, xerîbê xurbetê

⁴⁵ Goşî warî goşî 'erşê re'sî pur xûnê Huseyn: Cismê wî weke 'erşê ye serî wî jî li ser rûniştiye.

⁴⁶ Murtefi' kir: Bilind kir

⁴⁷ Sînanan: Serê tîran

⁴⁸ Qewmê 'enîd: Milletê bi 'înad

⁴⁹ Ecsamê kursî: Cism û hebûnên qudreta Xwedê

⁵⁰ Sîdre: Herçend di zanista rehiknasiyê de weke dara hunnabê were zanîn jî ango li 'Erebîstanê weke dara qeresiyar bête zanîn jî, di eslê xwe de ji Sûreyê Necm ayeta 14an hatiye wergirtin. Di vê ayetê de behsa sidreya herî dawî ango sidretul muntehayê tete kirin. Sîdre darek e ki qatê heftem ê asîmana ye. Li aliyê rastê 'erşê Xwedê li cem bihuşta Me'wayê disekine. Ev dar sînorê herê dawî ye zanîn, yê 'ilm û yê gerdûnê ye. Ji wê derê pê ve tene Xwedê zane ku çî heye. Di mîracê de Hz. Pêxember ew sînor derbas kiriye û ji bilî wî tu kesî ango tu aferîdeyekî ew tuxub derbas nekiriye.

⁵¹ 'Erşê mecîd: 'Erşê Xwedê

⁵² Ebwab: Pirjimara derî ye

⁵³ Sedîd: Nê, avnê, îrîn, avxûn

⁵⁴ 'Eteş: Tîbûn

⁵⁵ Sûkkanê felek: Niştecihên felek û ezmanan. Melek

⁵⁶ Rojê we'îd: Roja ku soz pê hatiye dayîn. Roja qiyametê

⁵⁷ Hîfreê nîranî: Çal û kortikên bi agir dagirtî

⁵⁸ Hîfreê nîranî⁵⁸ ye'nî kor û ber korê xebîs: Qebra wî bibe kortikek ji kortikên dojhê.

⁵⁹ Weqîd: Agirî gurkirî, geşkirî, xweşkirî, hilkirî

⁶⁰ Merîd: Xebîs, şerîr

- 20- Eşfelus-safil⁶¹ bikî cayê Yezîd û leşkerê
Reş bikî roja qiyamet cumle wan⁶² rûyê pelîd⁶³
- 21- Xûnê xakê Kerbela herdem dikim fikr û xiyal
Lew bi xûnê dil nivîsandin me ebyat û qesîd⁶⁴
- 22- Derdê min dûr û diraz⁶⁵ e naêtin hedd û hîsab
Lew evê recmiyyeê îna dikim hinde medîd⁶⁶
- 23- Rûhiya⁶⁷ wirdê zeban bêje hemî şam û seher⁶⁸
Le‘netullahî ‘ela rûhîl Yezîdî fil-mezîd⁶⁹

⁶¹ Eşfelus-safil: Jêrtirînê jêran ago dogeh. Telmîh e bi bal ayeta sûretê Tîn a ku behsa dogehê dike.

⁶² Cumle wan: Hemûyan

⁶³ Pelîd: Heram, pîs, gemarî, alûde, qirêj, şeytanî

⁶⁴ Ebyat û qesîd: Ebyat pirjimara malikê ye. Qesîd jî qesîde ye.

⁶⁵ Diraz: Dirêj

⁶⁶ Medîd: Dûr û dirêj

⁶⁷ Rûhiya: Ey Rûhî ango ey ‘Ebdurrehman

⁶⁸ Şam û seher: Êvar û sibehan

⁶⁹ Fîl mezîd: Berdewam zêde bibe

4. Pêvek:DestxetaHelbestê

هه‌ر زمان لایق بیهی او لیسر روح بیزید	صد هه‌زار لعنت مفاغف شیدا باریان شد
هه‌ر زمان لعنت و خورم از لیسر جان بیلید	المطش بویان دشت کر بلا بیهی فکر من
لعنت هه‌ر دم و بیهی سهر بیزید بی امید	چونکه جری من تری خون ز بر شهزاده باریان
لعنتا کافر شیشه نیکه عین روت بعبید	از کوسر گزوان عشق خاندانم اشکرا

تاریخ الحیدریه	هه‌ر ماتی بیزید و ان غریبان تیته بیهی
اشک من تیته دل تشبیه تاریخی الوقید	عمر و شمر و ابن زیاد و بیزید کفر دار
ای خدا بینه لوان بولمنوا انظمان عبید	وقت من تیته د فکر جرح جسم ناز دار
مصل سطرالم و ان لعنت بیهی بیزید	ای هه‌فالان خون ناحق غریبان فکر من
لعنت بیهی لیسر و ان ظالمان بوماجد بید	اه و تی ماه محرم ده حسینم بوشهد
مستحق لعنتو تقیم ابد بویه بیزید	تجه ام جمد سیده جامه بپوشن ما تبهی
هم بقان دم و خونی ام بیکن دیده سفید	چونکه تشنه خشک لب در کر بلا غریبان
خلق نازک بونه با لجه بیسکامی بیزید	گوشوار گوش عرش رسی بر خون حسین
مرقع کر سر سنانان جمد او قوم عیند	وان لعینان وقت ان عطشی دان زحمتی
کرده کت اجسام کرسی سدره و عرش بید	فکر من یعنی روح خوه در کفر و عناد
دانه سر ابواب رحمت اشکر اقلو کلید	چون نهشتن اب شیرین طعم کن ان رسول
یا الهی در جهنم بیدیمه وان خون و صدید	نال و اعطشا چو گوش سکبان فلک
حال ملعونان چیه بیهی ای کلور و زور بید	خفه نیران یعنی کور و بر کور خبیث
بیزید یارب ز نار ذات لهن و و قید	لعنت یارب بیدی روح بیزید و تابمان
شبهت لعنات دایه جان شیطان مزید	

چونکه

